

Daniel Brzeszcz
UW

Panoptykon Foucaulta. Pomiedzy maison de sûreté a maison de certitude
[résumé]

Przedmiotem zainteresowania w referacie będzie teoria panoptykonu – koncepcja więzienia wymyślona przez Benthama, a rozwinięta i spopularyzowana przez Foucaulta. Przegląd przez teorie filozoficzne, która poruszają tę kwestię, pozwoli na dojście do wniosków ogólnych, dotyczących tożsamości więźnia i relacji, jaką tworzy ze strażnikiem. SamouArzmienie (*s'assuJETisement* czy *s'asSUJETisement*), którego dokonuje więzień, mając świadomość, że w każdej chwili może być obserwowany, pozwala na implementację struktur władzy w tożsamość jednostki. Skutkuje ono stworzeniem społeczeństwa „idealnego”, tj. takiego, w którym każdy więzień jest sam dla siebie strażnikiem, a „zdrowa tkanka społeczna” pozostaje nienaruszona i w pełni zdyscyplinowana. Żywotność poruszanych zagadnień ujawnia się szczególnie mocno, gdy mowa o ochronie praw człowieka w związku z dynamicznym rozwojem społeczeństwa nadzorowanego. Dążenie do uzyskiwania coraz większej sprawności w zarządzaniu obywatelami jako „populacją” lub „bazą klientów” odbywa się czasem z brakiem poszanowania dla ich podstawowych praw (w szczególności prawa do prywatności). Panoptyzm realizuje się tu zatem w sposób skrajny, co wynika z ekspansywności popularnego obecnie ideału „bezpieczeństwa publicznego” czy chęci usprawnienia działań poszczególnych instytucji. Ale wraz z pozornym zwiększeniem wolności jednostki „następuje jednocześnie kształtowanie naszych aspiracji i ambicji w taki sposób, abyśmy sami kontrolowali siebie na wzór więźniów zamkniętych w Panoptykonie. Podobnie jak oni nigdy nie wiemy, czy spogląda na nas czujne oko strażnika”. W odpowiedzi na te tendencje powstają oddolne ruchy społeczne, których celem jest powstrzymanie personalizacji wszystkich sfer życia.